

3. Національний банк України. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні: результати дослідження. Київ : НБУ, 2024. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 22.06.2026).

4. Нагайчук Н. Г., Романенко О. Р. Фінансова інклюзія як передумова сталого економічного розвитку України // *Економіка та держава*. 2022. № 11. С. 62–68. DOI: 10.32702/2306-6806.2022.11.62.

5. Школьник І. О., Кремень В. М. Цифровізація фінансових послуг та її вплив на фінансову інклюзію населення // *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2024. № 1 (37). С. 115–124.

Славкова Алла Аркадіївна, к.е.н., проф.

Гладченко Лідія Петрівна, к.е.н., доц.

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (м. Київ)

КЛІМАТИЧНІ ТА ВУГЛЕЦЕВІ МЕХАНІЗМИ ЄС ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Сучасний розвиток європейського економічного простору характеризується посиленням кліматичної складової державної політики та формуванням нової архітектури регулювання, у якій екологічні параметри інтегруються у фінансові та фіскальні механізми. Європейський Союз послідовно рухається до моделі кліматично нейтральної економіки, використовуючи інструменти вуглецевого ціноутворення та регулювання викидів. Реалізація Європейського зеленого курсу зумовила екологізацію податкових систем через запровадження СВАМ та механізмів вуглецевого регулювання [1]. У цих умовах податкова політика набуває нового змісту – як інструмент не лише формування доходів бюджету, а й структурної трансформації економіки.

Європейський Союз декларує курс на досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року, передбачаючи проміжне скорочення викидів на рівні 55% до 2030 року відносно 1990 року. Разом з тим, фактична динаміка декарбонізації залишається нерівномірною між країнами та секторами, що підсилює вимоги до більш жорстких механізмів кліматичного регулювання [2, с.102]. Це робить вуглецеву політику одним із базових елементів економічної трансформації ЄС.

Ключовим інструментом є система торгівлі квотами на викиди (EU ETS), яка встановлює загальний ліміт викидів і формує ринкову ціну вуглецю. Це створює економічний стимул для скорочення викидів та інвестицій у низьковуглецеві технології.

Додатково важливо, що EU ETS поступово охоплює дедалі ширше коло секторів економіки, що підсилює її вплив не лише на великі промислові підприємства, а й на суміжні галузі через ефект ланцюгів постачання. Формування стабільного вуглецевого сигналу в ціні продукції стимулює довгострокові інвестиційні рішення, орієнтовані на декарбонізацію виробництва та зменшення енергетичної залежності економіки ЄС.

В Україні паралельно триває підготовка до запровадження аналогічного механізму: обговорюється проект закону щодо національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів, що є частиною гармонізації із законодавством ЄС [3]. Це свідчить про поступовий перехід України до інституційного наближення до європейської моделі вуглецевого регулювання та формування відповідної ринкової інфраструктури.

Важливим доповненням до ETS є механізм СВАМ, який вирівнює умови конкуренції між продукцією ЄС та імпортом залежно від рівня вуглецевих викидів у виробництві. Фактично СВАМ поширює принцип вуглецевого ціноутворення на міжнародну торгівлю. Для України це має особливе значення через високу частку енергоємного експорту, що робить конкурентоспроможність продукції залежною від її вуглецевої інтенсивності.

У цьому контексті СВАМ фактично формує нову модель доступу до європейського ринку, де екологічні параметри стають такими ж важливими, як і традиційні цінові фактори. Для українських підприємств це означає необхідність не лише модернізації технологій, а й переходу до системи обліку та управління викидами на рівні корпоративного управління.

У країнах ЄС кліматична політика реалізується не лише через ринкові інструменти, а й через податкові механізми. Використовуються вуглецеві та енергетичні податки, а також система податкових стимулів для розвитку відновлюваної енергетики, підвищення енергоефективності та технологічної модернізації виробництва [4]. Такий підхід дозволяє поєднувати фінансові та екологічні цілі державної політики.

Під впливом цих процесів податкова політика поступово трансформується з інструмента мобілізації доходів бюджету у механізм регулювання економічної поведінки. Посилюється роль екологічних критеріїв у системі оподаткування, що відображає загальноєвропейську тенденцію екологізації фінансової політики.

Для України адаптація до кліматичних та вуглецевих механізмів ЄС є складовою євроінтеграційного процесу та одночасно напрямом реформування державних фінансів. Йдеться про поступовий перехід від фрагментарного екологічного оподаткування до комплексного врахування вуглецевої складової в економічному регулюванні, а також розвиток інструментів, наближених до системи торгівлі викидами.

Важливим викликом залишається інституційна готовність України до впровадження таких механізмів. Реалізація вуглецевого регулювання потребує розвиненої системи

моніторингу, звітності та верифікації викидів, а також прозорості статистичної бази. Недостатній рівень таких інструментів ускладнює швидку імплементацію європейських підходів і може створювати додаткові бар'єри для експорту.

Водночас поступове впровадження кліматичних стандартів має і більш широкий макроекономічний ефект. Воно стимулює формування нової інвестиційної моделі, в якій капітал спрямовується у більш технологічні та енергоефективні сектори. У довгостроковій перспективі це сприяє зниженню структурних дисбалансів економіки та підвищенню її стійкості до зовнішніх шоків.

Крім того, інтеграція кліматичної та бюджетної політики передбачає можливість цільового використання частини екологічних надходжень для фінансування програм декарбонізації та підтримки трансформаційних секторів економіки. Така практика відповідає підходам, що застосовуються в країнах ЄС. В Україні цей підхід поступово інтегрує екологічні цілі у бюджетну політику. Його ключовим практичним інструментом є Державний фонд декарбонізації та енергоефективної трансформації [5], який спрямовує кошти від екологічного податку на заходи з модернізації промисловості та підтримку енергетичної трансформації економіки.

У висновку зазначимо, що кліматичні та вуглецеві механізми ЄС виступають системним зовнішнім фактором трансформації податкової політики України. Вони змінюють структуру економічних стимулів, посилюють екологічну складову фіскальної системи та формують нові вимоги до державного регулювання в умовах євроінтеграції.

Література:

1. Цалан, М. (2025). Трансформація пріоритетів податкових політик країн ЄС. *Економіка та суспільство*, (79). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-79-84>.
2. Maksymova, I. Digitalization-based integration of climate policies of Ukraine and the EU. *Journal of European Economy*, vol. 22, no. 1, Apr. 2023, pp. 94-110, doi:10.35774/jee2023.01.093.
3. Про засади функціонування національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів : проєкт Закону України. <https://me.gov.ua/view/235d55d2-1841-4e53-889c-3b336fceed1> (дата звернення: 18.06.2026).
4. European Environment Agency. Environmental taxation and the role of fiscal instruments in the EU Green Transition. – URL : <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/the-role-of-environmental-taxation-in-supporting-sustainability-transitions> (дата звернення: 17.06.2026).
5. Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України: АТ «Фонд декарбонізації України»: офіційний сайт. – URL : <https://saee.gov.ua/at-fond-dekarbonizatsii-ukrainy> (дата звернення: 18.06.2026).